

Poznań, dnia 28 czerwca 2018 r.

Prof. zw. dr hab. Jacek Sobczak
Kierownik Katedry Prawa Ochrony
Własności Intelektualnej
Wydział Prawa
Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS
w Warszawie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgra Łukasza Lizisa *Prawnokarne środki zwalczania terroryzmu w świetle regulacji brytyjskich oraz polskiego prawa karnego – studium porównawcze* (ss. 248)

Nie ma jednolitych kryteriów wartościowania i oceniania prac naukowych. Najczęściej przyjmuje się jednak, że na ostateczną opinię o pracy doktorskiej wpływa pięć elementów: **temat i zakres pracy, kompozycja czyli budowa rozprawy, zastosowana metoda badawcza, jej strona warsztatowa oraz treść merytoryczna**. Spośród wspomnianych elementów najważniejsze znaczenie należy przypisać: tematowi, metodzie badawczej oraz merytorycznej treści. Chodzi o to, aby podjęty temat dotyczył zagadnienia społecznie ważkiego i mającego znaczenie dla nauki. Zastosowana metoda przesądza o możliwości trafnego stawiania problemów tkwiących w temacie i ich poprawnego rozwiązywania, wreszcie merytoryczna treść jest esencją każdej pracy naukowej; to ona decyduje o końcowym sukcesie albo niepowodzeniu.

Odnosząc te założenia do rozprawy doktorskiej mgra Łukasza Lizisa, wypada zauważyć, że **wyбір tematu** jest trafny, przy czym dotyczy on problematyki ważnej, mieszczącej się z jednej strony w ramach dyscypliny prawo karne materialne, z drugiej, dotyczącej problematyki prawo – międzynarodowej. Rozważania Autora pozostają także w związku z obszarem nauki o bezpieczeństwie międzynarodowym oraz naukami politycznymi. Wypada od razu w tym miejscu zaprotestować przeciwko przyjętej przez Doktoranta manierze wskazywania swoich danych osobowych i uznaniu, że nazwisko Autora powinno poprzedzać jego imię. Nie ma i nie może być wątpliwości, że należało napisać „Łukasz Lizis”, a nie „Lizis Łukasz”.

Autor wytyczył sobie „cel poznawczy”, a obok niego „cel praktyczny” (s. 10). Tym pierwszym była próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: „w jaki sposób przestępstwa prawa brytyjskiego i instytucje karno – administracyjne, dotyczące aktywności terrorystycznej mogą być wykorzystane do weryfikacji dotychczasowych rozwiązań antyterrorystycznych,

występujących na gruncie k.k.?”). Stwierdzając to, mgr Łukasz Lizis miał – jak podkreśla – zamiar poprzez analizę ustawodawstwa brytyjskiego zidentyfikować ewentualne niedoskonałości polskiego prawa oraz wskazać pożądane kierunki zmian. Celem praktycznym według Doktoranta miało być ustalenie kluczowych, z punktu widzenia skutecznego zwalczania terroryzmu rozwiązań prawno – karnych oraz analizowanie ich z uwzględnieniem kontekstu społecznego i dynamiki zagrożeń. Autor przyjął przy tym, że przeprowadzona przez niego analiza może zostać wykorzystana w pracach legislacyjnych i badawczych, związanych z przeciwdziałaniem zjawisku terroryzmu. To ostatnie założenie potraktować należy, jako świadectwo młodocianej naiwności Doktoranta, gdyż od dawna wiadomo, że ustawodawstwa nie kieruje się w pracach legislacyjnych żadnymi analizami teoretyków, a jedynie ma na względzie perspektywę skutków politycznych. Analizy służyć mogą, co najwyżej usprawiedliwieniu przyjętych już założeń.

Mgr Łukasz Lizis w swojej pracy formułuje tezę, iż między przestępstwami prawa brytyjskiego i instytucjami karno – administracyjnymi w przedmiocie zwalczania terroryzmu, a prawem polskim w tym zakresie zachodzą istotne różnice. Teza ta nie należy do nadmiernie odkrywczych i niespodziewanych. Znacznie ciekawsze byłoby podjęcie problemu, jakie względy zadecydowały o istniejących różnicach rozwiązań brytyjskich i polskich w zakresie zwalczania terroryzmu. Banalność sformułowanej tezy wręcz rzuca się w oczy gdyż niewątpliwie można wyjść z założenia, zwłaszcza w odniesieniu do prawa brytyjskiego, że istnieją istotne różnice między każdym z skryminalizowanych czynów, a w prawie polskim. Znacznie ciekawsze byłoby poszukiwanie odpowiedzi, na pytanie dlaczego tak się stało.

Sformułowanej tezie towarzyszy dziewięć hipotez badawczych. Pierwsza z nich sprowadza się do twierdzenia, że występują różnice „w środowisku kryminologicznym w Wielkiej Brytanii i Polski”. Druga stanowi, iż „prawo brytyjskie wychodzi poza klasyczne funkcje prawa karnego, w odniesieniu do przestępstw o charakterze terrorystycznym”. Jej konsekwencją jest trzecia, sprowadzająca się do stwierdzenia, iż „w prawie brytyjskim jest szersza penalizacja czynów popełnianych „na przed polu” przestępstw terrorystycznych”. W czwartej hipotezie Doktorant zakłada, że „w prawie karnym brytyjskim istnieją typy czynów zabronionych o charakterze terrorystycznych, nieznane w prawie polskim”. Hipoteza piąta zakłada, że „ustawodawca brytyjski w sposób pełniejszy dokonał implementacji definicji przestępstwa o charakterze terrorystycznym, ściślej transponując decyzję Rady 2002/475/WSiSW z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu”. Założeniem tezy szóstej jest to, że „zachodzą różnice (jak należy domyślać się w prawie polskim i brytyjskim) w zakresie znamion przestępstwa przynależności do grupy o charakterze terrorystycznym”. W

siódmej tezie wskazuje się, iż „w prawie brytyjskim istnieje wyższe zagrożenie sankcją karną za takie przestępstwa, niż w prawie polskim”. Z hipotezą tą korespondują dwie ostatnie, zgodnie, z którymi „istnieją nieznaczące różnice w kwestii zamrażania aktywów finansowych w prawie brytyjskim i polskim” (teza 8) oraz, że „w prawie brytyjskim funkcjonują nieznanne polskiemu prawu karnemu środki prawne nakierowane na zwalczanie działalności o charakterze terrorystycznym w fazie wcześniejszym ” (teza 9).

Rozważając zarysowane we *Wstępie* dysertacji kwestie dotyczące tematu rozprawy, jej celów, tez i hipotez można odnieść wrażenie, że Doktorant nie odróżnia celów pracy od problemu badawczego, a tezy od hipotez. Zauważyć należy, że temat pracy (gr. *thema* – rzecz postawiona, sformułowana, przedstawiona), to zespół zjawisk, zdarzeń lub zagadnień, stanowiących przedmiot badania. W temacie powinna być ujęta główna myśl przewodnia, określonej pracy naukowej. Temat pracy doktorskiej powinien niezbyt szeroko, ale też nie za wąsko informować czytelnika o problemie badawczym. Kryterium poprawności merytorycznej kryterium jest zawarcie w nim substancji podstawowej, rozwiązywanego problemu badawczego. Tytuł powinien być krótki, informacyjnie nośny, językowo poprawny i poznawczo ciekawy. Podkreślić należy, że **tytuł rozprawy doktorskiej mgra Łukasza Lizisa, sformułowany jest prawidłowo i odpowiada wskazanym wyżej kryteriom.** Niestety brak przygotowania metodologicznego Autora zaważył na podniesionym wyżej chaosie terminologicznym dotyczącym kwestii celu pracy, jej zadań, problemów, tez i hipotez.

Podkreślić należy, że sformułowanie problemu badawczego rozpoczyna, a raczej rozpoczynać powinno proces badawczy. Określenie problemu badawczego wyznacza kierunek i treść badań, ich zakres oraz umożliwia sformułowanie tezy, bądź tez. Problem badawczy powinien wynikać z odczucia trudności natury teoretycznej lub praktycznej w konkretnej dyscyplinie lub specjalności naukowej. Konsekwencją winno być dążenie do określenia praw naukowych opartych na wnioskach z przeprowadzonych badań. Ostateczne sformułowanie problemu badawczego, czyli „ustawienie pracy naukowej” polega m.in. na precyzyjnym, merytorycznym i logicznym określeniu tegoż problemu, ustaleniu zasadniczych założeń oraz zakresu badań, oraz przedstawieniu i uzasadnieniu problemu badawczego.

Zapoznając się z pracą doktorską mgra Łukasza Lizisa niesposób nie zauważyć, że problem badawczy został sformułowany poprawnie. Nie można się przy tym oprzeć wrażeniu, że jest to zasługą nie tyle Autora pracy, lecz Promotora, gdyż Doktorant wyraźnie nie potrafi tego problemu należycie uzasadnić, formułując przy tym tezę dość banalną w treści, w której

towarzyszą hipotezy niewątpliwie ciekawe, ale mogące być same w sobie tezami i niezbyt przystające do przyjętego w tezie założenia.

Mocniejszą stroną dysertacji jest **kompozycja**. Otwiera ją zasadniczo prawidłowo skonstruowany wstęp, w którym uzasadniono wybór tematu, przedstawiono niestety chaotycznie założenia metodologiczne pracy, problemy badawcze, hipotezy i wreszcie cele. Dość ogólnikowo odniesiono się tu do metod badawczych, ukazano strukturę rozprawy, wreszcie w sposób sumaryczny omówiono literaturę i źródła.

Zasadniczy trzon pracy składa się z pięciu rozdziałów, z których jedynie dwa – czwarty i piąty – rozbite zostały na mniejsze części. Niepotrzebnie mgr Łukasz Lizis uległ modzie lansowanej przez środowiska techniczne, przejętej szczególnie przez nauki socjologiczne, a ostatnio także przez prawników - wywodzącej się ze Stanów Zjednoczonych, nakazującej, aby tytuły rozdziałów, podrozdziałów i dalszych części oznaczać kolejnymi liczbami arabskimi, przy czym pierwsza z tych liczb oznacza rozdział, druga podrozdział, trzecia podrozdział podrozdziału itd. Wbrew poglądom niektórych „neofitów naukowych” taki układ wcale nie daje przejrzystości treści. Jako znacznie bardziej klarowny jawi się podział, w którym rozdziały oznaczone są cyframi rzymskimi, podrozdziały arabskimi a podrozdziały podrozdziałów literami alfabetu najpierw dużymi, a potem małymi.

Rozdział pierwszy – jak stwierdza sam Autor – „ma charakter selektywnego wprowadzenia do najważniejszych instytucji brytyjskiego prawa karnego, a celem jego jest przy tym jedynie uchwycenie podstawowych różnic między systemami prawa brytyjskiego i polskiego”. Rozdział drugi poświęcony został przedstawieniu podstawowych założeń bezpieczeństwa narodowego Wielkiej Brytanii. W jego ramach omówiono najważniejsze zjawiska zauważalne w tym obszarze oraz główne pola aktywności terrorystycznej.

Rozdział trzeci, to porównanie definicji legalnej przestępstw o charakterze terrorystycznym w obu ustawodawstwach, tj. w ustawodawstwie brytyjskim i polskim. Punktem wyjścia dla dociekań Autora była przy tym decyzja ramowa Rady 2002/475/WSiSW z 13 lutego 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu. Musi jednak budzić zdziwienie to, że odwołując się do wspomnianej decyzji ramowej mgr Łukasz Lizis nie wskazał ani razu miejsca jej publikacji, przywołując w treści swoich rozważań, jedynie poglądy innych autorów omawiających wspomniany tekst. Tego rodzaju niedopatrzenie trudno usprawiedliwić. Warto przy tym zauważyć, że kilkakrotnie Doktorant błędnie oznacza tę decyzję ramową (np. s.52 – „202/475/WSiSW” zamiast „2002/475/WSiSW”). Dla porządku trzeba tu zauważyć, że decyzja ramowa Rady z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu, opublikowana została Dz. Urz. UE L 2002, Nr 164, str. 103, a po sprostowaniu

Dz. Urz. UE L 2008, Nr 330, str. 21. Jest to jednak decyzja ramowa, która w chwili oddawania pracy do druku była nieaktualna, gdyż została uchylona z dniem 20 kwietnia 2017 r. przez art. 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępująca decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniająca decyzję Rady 2005/671/WSiSW (Dz. Urz. UE L 2017, Nr 88, str. 6).

Piszący te słowa uważa, że niedostrzeżenie tej zmiany, która nastąpiła **przecież ponad rok przed złożeniem** dysertacji, bo w dniu 20 kwietnia 2017 r. (20 dnia po opublikowaniu Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, co nastąpiło 31 marca 2017 r.) przesądził o tym art. 30 w związku z art. 27 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541. To olbrzymi mankament pracy, nie mówiąc już o tym, że Doktorant twierdząc, że ta decyzja ramowa jest punktem wyjścia rozważań na temat definicji przestępstwa o charakterze terrorystycznym (s.12), nie zauważył zmian, jakie zaistniały w tym zakresie, po wejściu w życie dyrektywy z 15 marca 2017 r.

Doktorant nie musiał sięgać do aktów normatywnych Unii Europejskiej, nie musiał czynić z nich „punktu wyjścia” do dalszych rozważań, ale skoro to uczynił, to należało odwołać się do tekstu obowiązującego tekstu w chwili zakończenia pracy. Należało także wykorzystać inne dokumenty Unii Europejskiej. Wśród nich:

- Opinie Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady „Wdrażanie europejskiej agendy bezpieczeństwa: Plan działania UE przeciwko nielegalnemu handlowi bronią palną i materiałami wybuchowymi oraz ich wykorzystywaniu do celów niezgodnych z prawem” i wniosku dotyczącego Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującej decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu. (Dz. Urz. UE C 2016, Nr 177, str. 51);
- Decyzję Rady 2008/651/WSiSW z 23 czerwca 2008 r. w sprawie intensyfikacji współpracy transgranicznej, w szczególności w zwalczaniu terroryzmu i przestępczości transgranicznej (Dz. Urz. UE L 2008, Nr 2010, str.1);
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 603/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia systemu Eurodac do porównywania odcinków palców w celu skutecznego stosowania rozporządzenia (UE) nr 604/2013 w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej... (Dz. Urz. UE L 2013 nr 180, str. 1);

- Decyzję ramową Rady z 13 czerwca 2002 r. w sprawie wspólnych zespołów dochodzeniowo – śledczych (Dz. Urz. UE L 2002, Nr 162, str. 1). Decyzja ta została wydana z inicjatywy Królestwa Belgii, Republiki Francuskiej, Królestwa Hiszpanii oraz, co powinno być ważne dla Doktoranta – Zjednoczonego Królestwa;
- Protokołu dodatkowego do Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości dotyczący penalizacji czynów o charakterze rasistowskim lub ksenofobicznym popełnionych przy użyciu systemów komputerowych z 28 stycznia 2003 r. (Dz. U. 2015, poz. 730 – ratyfikowany przez Polskę);
- Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu zmieniająca Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz. Urz. UE L 2015 Nr 141, str. 73);

Spis niewykorzystanych aktów normatywnych Unii Europejskiej można by jeszcze znacząco rozszerzyć. Gdyby Doktorant zechciał zapoznać się z tekstem decyzji ramowej z 13 czerwca 2002 r., na którą się powołuje, a nie tylko korzystać z niego „z drugiej ręki”, niewątpliwie musiałby dojść do przekonania, że nie może pominąć aktów prawa unijnego, do przestrzegania, którego zobowiązana była tak Wielka Brytania jak i Polska.

Rozdział czwarty stanowiący zasadniczy trzon rozprawy, rozbity na mniejsze części, dotyczy typowych przestępstw o charakterze terrorystycznym w systemie polskim i brytyjskim. Rozdział piąty także rozbity na podrozdziały, poświęcony jest charakterystyce specjalnych rozwiązań antyterrorystycznych w ustawodawstwie brytyjskim, z nieśmiałyymi próbami porównania tych rozwiązań z istniejącymi w Polsce.

We *Wstępie* Doktorant deklaruje istnienie rozdziału szóstego, traktującego „o innych specjalnych środkach prawnych, nakierowanych na zwalczanie aktywności o charakterze terrorystycznym”. Rozdziału takiego nie ma jednak ani w przesłanym tekście pracy, ani nawet w *Spisie treści*. Niezbyt dobrze to świadczy o rzetelności i sumienności Doktoranta. Jest raczej świadectwem daleko posuniętej dezynwoltury w odniesieniu do czytelnika.

Zamykają rozprawę dość obszerne wnioski końcowe napisane zgrabnie i ze znanstwem, a uzupełnia *Bibliografia* oraz *Aneks*. Układ *Bibliografii* rodzi poważne zastrzeżenia. Należało podzielić ją na dwie części, a mianowicie: Źródła i Literaturę. W ramach *Źródeł*, które powinny otwierać *Bibliografię*, należało zestawić najpierw akty normatywne z podziałem na unijne, międzynarodowe i należące jedynie do polskiego systemu

prawnego, dalej dokumenty i materiały, wreszcie orzecznictwo. Dopiero po *Źródłach* następować powinno zestawienie literatury, przy czym niekoniecznie kolejne pozycje należało numerować.

Wśród *Źródeł*, Doktorant wyraźnie zapomniał o konieczności wykorzystania następujących aktów normatywnych i dokumentów, w tym także tych, które były już publikowane w wydawnictwach źródłowych:

- Konwencja w sprawie zapobiegania i karania terroryzmu z dnia 16 listopada 1937 roku, Tekst wg. P. Durys, F. Jasiński, *Walka z terroryzmem międzynarodowym. Wybór dokumentów*, Bielsko-Biała 2001.
- Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny z dnia 12 sierpnia 1949 roku Dz. U. 1956 Nr 36, poz.171
- Protokół dodatkowy do Konwencji Genewskich dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych Dz. U. 1992 Nr 1, poz. 175.
- Europejska Konwencja o Ekstradycji z dnia 13 grudnia 1957 roku wraz z Protokołami Dodatkowymi Dz. U. 1994 Nr 70, poz. 307.
- Konwencja z dnia 14 września 1963 w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych Dz. U. 1971 Nr 15, poz. 147.
- Konwencja z dnia 1970 roku o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi Dz. U. 1972 Nr 25, poz. 171.
- Konwencja z dnia 23 września 1971 roku o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego Dz. U. 1976 Nr 8, poz. 37.
- Konwencja z dnia 14 grudnia 1973 roku o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom Dz. U. 1983 Nr 37, poz.169.
- Europejska Konwencja o zwalczaniu terroryzmu z dnia 27 stycznia 1977 roku. Dz. U. 1996 Nr 117, poz. 557.
- Konwencja z dnia 10 marca 1988 roku w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej Dz. U. 1994 Nr 129, poz. 635.
- Protokół z dnia 10 marca 1988 roku w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu platform wiertniczych umieszczonych na szelfie

kontynentalnym, P. Durys, F. Jasiński, *Walka z terroryzmem międzynarodowym. Wybór dokumentów*. Bielsko-Biała 2001.

- Konwencja z dnia 9 marca 1994 roku o bezpieczeństwie personelu ONZ i personelu współdziałającego Dz. U. 1999 Nr 93, poz.1065.
- Międzynarodowa Konwencja przeciwko braniu zakładników Dz. U. 2000 Nr 106, poz. 1123.

Wśród dokumentów i materiałów należało przywołać, chociażby:

- Biuro Koordynatora do spraw Antyterroryzmu, *Patterns of Global Terrorism 1996*, US Department of State Publication 10433, DC State Department, Washington 1997.
- Centrum Badań i Analiz Terroryzmu, Komitet Bezpieczeństwa Narodowego, Federalne Biuro Śledcze, *Terrorism in the United States 1995*, DC US Department of Justice, Washington 1996.
- Hussein S., *Die Revolution und die Jugend*, Lausanne 1998.
- *United States Departments of the Army and the Air Force, Military Operations in Low Intensity Conflict, Field Monval 100-20/Air Force Pamphlet 3-20*, DC Headquarters, Departments of the Army and Air Force, Washington 1990.

Należało wyraźnie wskazać i wykorzystać wszystkie istniejące komentarze do kodeksu karnego, a także leksykony i słowniki dotyczące zjawiska terroryzmu.

W zestawieniu literatury piszący te słowa dostrzega znaczące braki, których pełne zestawienie zajęłoby niestety kilka stron. Doktorant powinien znacznie mocniej wykorzystać prace dotyczące bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, w tym w szczególności odnoszących się do cyberterroryzmu. Rzuca się w oczy wyraźnie brak znajomości ogólnych dzieł odnoszących się do zjawiska terroryzmu.

- Aleksandrowicz T.R., *Ekstradycje jako środek w walce z terroryzmem międzynarodowym*, „Problemy Praworządności” 1987.
- Aleksandrowicz T.R., *Państwo jako przedmiot aktu terrorystycznego o charakterze międzynarodowym*, „Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych” 1987.
- Aleksandrowicz T.R., *Współczesny terroryzm międzynarodowy – próba definicji ze stanowiska międzynarodowego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2003, nr 2.
- Alexander Y., Swetnam M.S., *Siewcy śmierci*, Warszawa 2001.
- Andrusiewicz A., *Carowie i cesarze Rosji*, Warszawa 2001.

- Arendt H. *Korzenie totalitaryzmu*, t.I, Warszawa 1993.
- Auguet R., *Kaligula*, Warszawa 1990.
- Balcerzak M., *Terroryzm a międzynarodowe prawo humanitarne – kilka refleksji*, w: T. Jasudowicz (red.), „Międzynarodowe prawo humanitarne we współczesnym świecie. Osiągnięcia i wyzwania”, Toruń 2007
- Barcik J., *Akt terrorystyczny i jego sprawca w świetle prawa międzynarodowego i wewnętrznego*, Warszawa 2004.
- Barcik J., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w świetle polskiego kodeksu karnego*, „Zeszyty Naukowe Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej” 2007, nr 32.
- Barnas R. M., *Terroryzm. Od asasynów do Osamy bin Ladena*, Wrocław 2001.
- Baszkiewicz J., *Danton*, Warszawa 1978.
- Batałow E.J., *Filozofia buntu. Krytyka ideologii lewicowego radykalizmu*, Warszawa 1976.
- Berg M.W., *Zapiski o powstaniu polskim 1863 i 1864*, Kraków 1900.
- Bernard A., *Strategia terroryzmu*, Warszawa 19978.
- Bolechów B., *Terroryzm aktorzy – statyści – widownie*, Warszawa 2010
- Bolechów B., *Polityka antyterrorystyczna w świetle badań nad terroryzmem*, Wrocław 2012
- Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Toruń 2002.
- Borucki M., *Terroryzm. Zło naszych czasów*. Warszawa 2002.
- Burce S., *The Rise and Fall of the New Christians Right*, Oxford 1988.
- Cesarz Z., Stadtmüller E., *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 1996.
- Chanda N., *The Age of Terror. America and the World After September 11*. Yale 2001
- Chorośnicki M., *Zjawisko terroryzmu w środkach masowego przekazu Stanów Zjednoczonych Ameryki w latach osiemdziesiątych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace z Nauk Politycznych” 1989, z. 35.
- Costinescu R.A., *Christian Just War Theory reinterpreted from the perspective of the challenges brought by the 21 (st) century. Humanitarian intervention and war on terror*, „Ann UMCS, Sectio K Politologia” 2013, vol. 20.
- Czernic M., *Akty terrorystyczne na morzu a prawo międzynarodowe*, „Przegląd Zachodnio-Pomorski” 1989.
- Czapliński W., *III filar Unii Europejskiej- współpraca sądowa i policji w sprawach karnych*, Prawo Unii Europejskiej, Warszawa 2004.

- Darul R.V., *Terroryzm*, Toruń 2002.
- Dąbrowska M., *Prawno-organizacyjno aspekty zwalczania terroryzmu w Unii Europejskiej*, w: *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, Bielsko-Biała 2004.
- Domański T., *Międzynarodowe oblicza terroryzmu. Ujęcie interdyscyplinarne*, Łódź 2017
- Duda D., *Terroryzm islamski*, Kraków 2002.
- Finlan A., *Special Forces, Strategy and the War on Terror. Warfare by Other Means*, New York 2008.
- Fleming M., *Zakładnicy w prawie międzynarodowym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1963.
- Fleming M., *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1996.
- Galicki Z., *Bezprawne zawładnięcie statkiem powietrznym*, „Sprawy Międzynarodowe” 1970.
- Galicki Z., *Terroryzm lotniczy w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 1981.
- Gardocki L., *Przejęcie (przekazanie) ścigania*, „Studia Prawnicze” 1977.
- Gardocki L., *Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych*, w: „Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze”, 1997.
- Gardocki L., *Podwójna przestępność czynu w prawie ekstradycyjnym*, w: *Problemy Nauk Penalnych. Prace ofiarowane Pani Profesor Oktawii Górniok*, Katowice 1996.
- Gardocka T., *Przesłanki ekstradycyjne w prawie polskim*, Studia Prawnicze 1979.
- Gearty C., *Terroryzm*, Warszawa 2002.
- Goleń P., *Nowe regulacje Unii Europejskiej w sprawie zapobiegania praniu pieniędzy i zwalczania terroryzmu*, Prawo Bankowe 2004.
- Goren R., Becker J., *The Soviet Union and Terrorism*, London 1984.
- Górski A., Sakowicz A., *Europejski Nakaz aresztowania. Między skutecznością ścigania a gwarancyjną funkcją prawa człowieka*, Przegląd Policyjny 2002.
- Grotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej*, Warszawa-Wrocław 2000.
- Gruszczak A., *Unia Europejska wobec przestępczości*, Kraków 2002.
- Gruszczak A., *Eurojust- Europejska Współpraca Sądowa, Prokuratura i Prawo* 2002.
- Grzelak A., *Zwalczanie terroryzmu w prawie Unii Europejskiej*, Biuletyn Biura Informacji Rady Europy 2002.

- Grześkowiak A., *Prawnokarne środki walki z terroryzmem*, „Przestępczość w Świecie”, t. XV 1983.
- Guzik – Makaruk E. M., *Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 12.
- Hanausek T. *W sprawie pojęcia współczesnego terroryzmu*, „Problemy Kryminalistyki” 1980, nr 143.
- Hoffman B., *Low-intensity Conflict: Terrorism and Guerrilla Warfare in the Coming Decades*, w: *Terrorism: Roots, Impact, Responses*, Praeger, Howard L. (red.), New York 1992.
- Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, Warszawa 2001.
- Ignatieff M., *The Lesser Evil. Political Ethics in an Age of Terror*, Princeton 2004.
- Indeck K., *W sprawie definicji normatywnej terroryzmu*, w: *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny w ujęciu praktycznym*. Zakamycze 2005.
- Indeck K., *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998.
- Jasiński F., *Unia Europejska wobec terroryzmu*, „Sprawy Międzynarodowe” 2004.
- Jasiński F., *Polityka terrorystyczna Unii Europejskiej po 11 marca 2004*, „Sprawy Międzynarodowe” 2004.
- Jenkins B.M., *International Terrorism: A New Mode of Conflict*, London 1976.
- Jenkins B.M., *The Study of Terrorism: Definitional Problems*, RAND Corporation, P-6563, Santa Monica 1980.
- Kaczmarek J., *Terroryzm i konflikty zbrojne a fundamentalizm islamski*, Wrocław 2001.
- Kaczmarek J., *Porwania dla okupu jako akt terroru oraz nowa forma działania przestępczości zorganizowanej*, w: E. Pływaczewski, Z. Rau, „Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym”, Kraków 2005,
- Kaos N., *Fighting Terrorism: What Can International Law Do?*, „Perceptions” 2000.
- Karolczak K. *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995.
- Kosta R. A. *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji Zachodniej w XIX w.*, Toruń 2007.
- Kowalczyk K., *Wróblewski W.* (red.), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Toruń 2006
- Krull J., *Eurojust*, Prokurator 2000.
- Lambert J.J., *Terrorism and Hostages in International Law*, Cambridge 1990.
- Laqueur W., *Terrorism*, London 1997.

- Laqueur W., *Terrorismus. Die globale Herausforderung*, Berlin 1987.
- Laqueur W., *The Age of Terrorism*, Lille, Brown, Boston 1987.
- Lemkin R., *Terroryzm*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1935.
- Liedel K., Piasecka P. (red.), *Współpraca międzynarodowa w zwalczaniu terroryzmu*, Warszawa 2004,
- Liedel K., Marszałek – Kawa J., Wudarski S.(red.), *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Warszawa 2006,
- Malinowski M. J., Ożarowski R., Grabowski W., *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, Gdańsk 2009.
- Madej M., *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Warszawa 2001.
- Makowski A., *Ochrona statków morskich przed aktami terroru*. „Prawo morskie” 2007, nr 23.
- Matuszewski W., *Prawnomiędzynarodowe aspekty zwalczania finansowania terroryzmu*, w: K. Lankosz, M. Chrośnicki, P. Czubik, „Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego”, Bielsko – Biała 2004.
- Milewska M., *Ocet i lzy. Terror Wielkiej Rewolucji Francuskiej jako doświadczenie traumatyczne*, Gdańsk 2001.
- Muszyński J., *Terroryzm polityczny*, Warszawa 1981.
- Nowakowska – Kielbasa A., *U.S. – Russian Cooperation in the War on Terror written in April 2006*, w: M. S. Wolański, „Wybrane problemy współczesnych stosunków międzynarodowych”, Wrocław 2008.
- Pawłowski A., *Terroryzm w Europie w XIX i XX wieku*, Zielona Góra 1980.
- Piątkowski P., *Terroryzm. Nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*, Warszawa 1996.
- Piecuch H., *Kulisy terroryzmu. V atakuje. 18 minut, które wstrząsnęły Ameryką*, Chicago-Warszawa 2002.
- Pikulski S., *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Olsztyn 2000.
- *Polska wobec terroryzmu*, Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2002.
- Rajer S., *Terroryzm*, Warszawa 1987.
- Rakowski P., *Zapobieganie terroryzmowi i jego zwalczanie*, „Przegląd Prawa Europejskiego” 2000.
- Schmid A.P., Jougman A.J., *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, New Brunswick 1988.
- Schmid A.P., *Political Terrorism: A Research Guide*, New Brunswick 1984.

- Schmidt L.T., *Terroryzm a państwo. Studium poświęcone historycznym, socjologicznym i agnologicznym aspektom terroryzmu*, Lublin 1979.
- Sick G., *The Political Underpinnings of Terrorism*, w: *International Terrorism: Characteristics, Causes, Controls*, Kegley Ch. W. Jr wyd., New York 1990.
- Simonides J., *Prawnomiędzynarodowe aspekty walki z terroryzmem*, „Sprawy Międzynarodowe” 2001.
- Sterling C., *Śmierć terroru: prawda o międzynarodowym terroryzmie*, Warszawa 1990.
- Starzyk-Sulejewska K., *Ewolucja europejska współpracy policyjnej od Schengen do Nicei*, w: G. Michałowska (red.) *Integracja europejska. Instytucje. Polityka Prawo. Księga Pamiątkowa dla uczczenia 65-lecia Profesora Stanisława Parzymiesa*, Warszawa 2003.
- Szlachter D., *Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej. Nowy impuls*, Toruń 2006.
- Śliwowski J., *Odpowiedzialność karna za akty terroryzmu z uwzględnieniem norm prawa karnego*, *Problemy Praworządności* 1975 nr 2.
- *The British War on Terror. Terrorism and Counter – Terrorism on the Home Front since 9/11*, New York 2008.
- Tomczak M., *Terroryzm w RFN i Berlinie Zachodnim*, Poznań 1986.
- Tomczak M., *Ewolucja terroryzmu międzynarodowego*, „Problemy Humanistyki” nr 10/11, Poznań 2005.
- Tomczak M., *Zderzenie cywilizacji czy globalizacja terroryzmu?*, „Przegląd Zachodni” 2002, nr 2.
- *Totalitaryzm, przeszłość czy realne zagrożenie*, Fidler F., Wojciechowski S. (red.), Poznań 2001.
- Trwaczyński Jacek M., *Prawnomiędzynarodowe środki zwalczania aktów terroru wobec osób chronionych prawem międzynarodowym*, „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” 1978, nr 5.
- Waciórski J., *Le Terrorisme politique*, Paris 1939.
- Wardlow G., *Political terrorism Theory, Tacist Countermeasures*, Cambridge University Press 1989.
- Wiak K. *Przestępstwa o charakterze terrorystycznym i ich konsekwencje w świetle przepisów kodeksu karnego*, w: T. Bojarski, K. Nazar, K. Nowosad, M. Szwarczyk,

“Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997”,
Lublin 2006.

- Wierzbicki G., *Przestępstwo brania zakładników w prawie międzynarodowym*, Sprawy Międzynarodowe 1983.
- Wierzbicki B., *Model zwalczania terroryzmu międzynarodowego w umowach wielostronnych o charakterze uniwersalnym*, „Państwo i Prawo” 1983, nr 11.
- Wierzbicki B., *Terroryzm międzynarodowy. Pojęcia, źródła, zwalczanie*, Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych 1978.
- Wilkinson P., *Political Terrorism*, London 1974.
- Wilkinson P., *Terrorism*, w: *Ideas that shape Politics*, Foley M. (red.), Manchester University Press 1994.
- Williams P.L., *Al-Kaida bractwo terroru*, Warszawa 2002.
- Wojanowski P., *Walka z terroryzmem w ramach Unii Europejskiej*, Prokurator 2003.
- Wojtczak P. *Terror a terroryzm – czy istnieje różnica?*, „Administracja” 2008, nr 1
- Wurth P., *La repression internationale du terrorisme*, Lausanne 1941.

Zestawiając zauważone braki w Bibliografii, wskazano w pierwszym rzędzie pozycję w języku polskim, zauważając, że literatura obcojęzyczna została wcześniej zestawiona K. Wiaka *Prawnkarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*.

Analiza podstaw źródłowych pracy przekonuje, że Doktorant na podjęty temat nie potrafi spojrzeć z szerszej perspektywy, nie widzi go, jako jednego z wielu fragmentów problemu zjawiska terroryzmu. Ta wiedza ogólna u Doktoranta wyraźnie zawodzi.

W tym miejscu wypada podnieść kwestie **metod badawczych** stosowanych przez mgra Łukasza Lizisa. We *Wstępie* definiuje On chęć stosowania metody funkcjonalnej, negując potrzebę odwoływania się do jakiegokolwiek innej, które traktuje jako bezużyteczne, aczkolwiek nieco dalej wspomina o potrzebie analizy. Te stwierdzenia pozwalałyby przyjąć, że stosowane przez mgra Łukasza Lizisa metody są dość ubogie. Tak jednak nie jest. Lektura rozprawy dowodzi, że poza przedstawionymi we *Wstępie*, posługuje się On innymi metodami, chociaż chyba czyni to w sposób dość intuicyjny, co trudno ocenić pozytywnie.

Złożony i szeroki charakter problematyki objętej przedmiotem dociekań spowodował konieczność zastosowania takich metod badawczych, które spełniłyby postulat adekwatności, czyli doprowadziły do osiągnięcia zamierzonych rezultatów. W pierwszym rzędzie koniecznym okazało się zastosowanie takich metod, które mogłyby sprostać głównemu

celowi - jakim okazała się być analiza. Autor uciekając się do metody historycznej, która zgodnie z założeniami, dostarcza prawu materiału do szerokiej generalizacji, winna zauważyć, że stosuje ją zarówno w ujęciu pragmatycznym, stawiając sobie za cel wydobycie z przeszłości danych przydatnych do odtworzenia procesu historycznego i wyjaśnieniu obecnej sytuacji, jak i w ujęciu genetycznym (historyczno – krytycznym), starając się wskazać na genezę zjawisk, których skutki można zaobserwować w dniu dzisiejszym. Założenie, iż każde zjawisko ma swą genezę oraz rodzi określone następstwa, skłoniło wyraźnie Doktorant do wyboru metody genetycznej, opartej nadto o indukcyjne i dedukcyjne metody wnioskowania. W zakresie analizy tekstów normatywnych niezbędną okazała się cała paleta metod prawniczych, które znalazły zastosowanie. W pierwszym rzędzie należała do nich metoda egzegezy tekstu prawnego, stosowana wyraźnie – choć może intuicyjnie - według wskazań zwartych w koncepcji derywacyjnej w ujęciu M. Zielińskiego. Towarzyszyła jej także analiza lingwistyczna tekstu prawnego, zarówno w ujęciu topiczno-retorycznym Ch. Perelmana, jak i w nieco mniejszym stopniu w ujęciu proceduralnym. Być może, że Doktorant analizę tę prowadził w sposób nie do końca świadomy – ale ważne, że tę metodę stosował. Oczywiście koniecznym było odniesienie się do hermeneutyki prawniczej, jako metody wyjaśnienia tekstu. Także i w tym przypadku możemy zauważyć odwołanie się do wspomnianych metod. Zastosowanie wspomnianych metod znajduje swój wyraz w przyjętej metodzie eksplantacji tekstów wszystkich aktów prawa. Zmuszało to mgra Łukasza Lizisa do posłużenia się metodą leksykalną, co wynikało z faktu, iż wykładnia językowa, zwana także semantyczną lub gramatyczną, uznawana jest, jak wskazuje się w literaturze za „królową” wykładni. Żałować nieco należy, że mgr Łukasz Lizis znając wspomniane wyżej metody i posługując się nimi nie odkrył w tekście *Wstępu* przed czytelnikiem i recenzentami tajników swego warsztatu nader skromnie stwierdzając, że stosował jedynie metodę funkcjonalną. W istocie posługiwał także wszystkimi metodami komparatystycznymi. Dopiero uważne prześledzenie treści rozprawy pozwala na skonstatowanie, że w istocie metod badawczych, którymi posługiwał się Autor dysertacji było znacznie więcej niż deklaruje On we *Wstępie* oraz, że były one wysoce zróżnicowane, co należy powitać z uznaniem i zadowoleniem. Zachęcić przy tym wypada Doktoranta do większej otwartości i odejścia od ascetycznego w swojej lakoniczności referowania spraw warsztatowych.

Pozytywnie należy ocenić **stronę warsztatową**. Wywody Autora są bardzo starannie udokumentowane, a praca napisana jest poprawnym i żywym językiem polskim, aczkolwiek Doktorant ma tendencję do posługiwania się nieco zbyt długimi zdaniami. Najważniejsza dla oceny pracy doktorskiej jest **treść merytoryczna**, w tym podstawowy składnik tej treści –

wyrażane poglądy. Przede wszystkim należy podkreślić, że treść ocenianej rozprawy doktorskiej jest nader bogata, oparta o obszerną władzę źródłową oraz pieczołowicie zebraną literaturę. Doktorant omawiane kwestie rozpatruje wszechstronnie, z rozmaitych punktów widzenia, docieka przyczyn i celów, norm odnoszących się do podjętych przez siebie badań. Wszystko to uzasadnia spostrzeżenie, że kompleksowość i wielopłaszczyznowość prowadzonej analizy należą do bardzo mocnych stron dysertacji.

Praca pod względem formalnym została przygotowana starannie. Strona edytorska pozostawia jednak pewien niedosyt, który rekompensuje treść rozważań. Język, jakim posługuje się doktorant jest precyzyjny, poprawny, jasny i komunikatywny, co sprawia, że prezentowane przez Doktoranta treści są czytelne i zrozumiałe.

Poetyka recenzji prac doktorskich nakazuje, aby recenzent doszukiwał się w ich treści braków i niedociągnięć. Niektórzy dążąc do wywiązania się z tak nakreślonego zadania podejmują próby badania czy istotnie wszystkie wskazane w literaturze i źródłach pozycje zostały zanalizowane w treści rozprawy, ewentualnie starając się reanimować „wymarły” zawód korektora, wcielają się w jego rolę, tropiąc braki interpunkcyjne czy wskazując na uchybienia gramatyczne, bądź stylistyczne. Piszącemu te słowa tego rodzaju postawa jest obca, ale z obowiązku recenzenckiego pragnie podkreślić, że nie zauważył w tym zakresie istotniejszych braków bądź uchybień. Nie oznacza to, że dysertacja nie prowokuje do dyskusji. Warto przy tym wskazać jednak na niezwykle rzeczowy sposób prezentacji tekstu przez Autora. Mimo wszystko jednak jest on mniej precyzyjny od wcześniejszego tekstu doktoranta *Selektywny komentarz do tzw. ustawy antyterrorystycznej* opublikowanej w „Bezpieczeństwo: teoria i praktyka” 2016 nr 10/2, s. 46-63

Wydobywszy niejako przed nawias najważniejsze usterki recenzowanej pracy, których ilość, jest jak widać, znikoma – wypada wskazać na jej zalety, aczkolwiek piszący te słowa nie zamierza, wzorem niektórych krytyków, wyliczać spraw i problemów, w których ocenie zgadza się z Doktorantem, streszczając przy okazji Jego dzieło. Podkreślić jedynie należy, że dzięki wysiłkowi badawczemu mgra Łukasza Lizisa otrzymaliśmy ciekawą naukową monografię. Oceniana rozprawa jest dziełem oryginalnym, wyraźnie wzbogacającym dorobek polskiej literatury naukowej. Autor jej, zarówno w toku wywodów, jak i w końcowej analizie, dowiódł, że jest inteligentnym, kompetentnym badaczem, który w polu swoich dociekań porusza się z dużym znanstwem i swobodą, prezentując dobrą znajomość analizowanej problematyki. Treść pracy jest solidnie udokumentowana, przy czym Autor przyjmuje krytyczne stanowisko zarówno wobec źródeł, jak również wobec opinii innych autorów. Poglądy te konfrontuje, poddaje w wątpliwość, podziela, bądź odrzuca, jeśli nie wytrzymują

krytyki. Praca dowodzi dużej wiedzy Autora, wysokiej sprawności intelektualnej i dobrej polszczyzny. Doktorant podjął ważne zagadnienia badawcze, jasno przedstawił swoje stanowisko, przeciwstawiając się częstokroć „obiegowym” ocenom poprzedników. Mgr Łukasz Lizis wykazał się więc umiejętnością postawienia oryginalnego problemu naukowego, dostosowania do jego rozwiązania logicznej konstrukcji, a także konsekwencją badawczą. Uwagi krytyczne i wątpliwości, jakie nasunęły się przy lekturze rozprawy doktorskiej mgra Łukasza Lizisa dotyczą w gruncie rzeczy kwestii układu treści pracy i bibliografii. Nie zmierzają one do obniżenia jej wartości. Wręcz przeciwnie – recenzent pragnie podkreślić, że zwracając uwagę na pewne drobne niedociągnięcia rozprawy czyni to z przekonaniem, że jest to praca niezwykle interesująca i potrzebna.

Za dominujące cechy rozprawy wypada uznać krytyczny stosunek Autora do ustaleń poprzedników, dążenie do konfrontacji obrazu wyłaniającego się ze źródeł ze świadectwem praktyki, wreszcie ostrożność poznawczą wyróżniającą się w unikaniu sądów ogólniejszej natury, nieznajdujących bezpośredniego potwierdzenia w materiale źródłowym.

Dysertacja mgra Łukasza Lizisa jawi się jako samoistne, twórcze i oryginalne opracowanie podjętego tematu, **odpowiadające wymaganiom stawianym pracom doktorskim** w art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 ustawy z 14 maja 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (j.t. Dz. U. 2017, poz. 1789 ze zm.).

